

Туєва алея

Айва японська (Хеномелес)

Серова Г. В., к. пед. н., старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,

Інститут педагогіки НАПН України

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТНОСТІ ГРОМАДЯН ЯК ВИМОГА ЧАСУ

***Анотація.** Формування екологічної компетентності – важливе завдання базової середньої освіти в умовах посилення соціально-економічної та гуманітарної кризи внаслідок збройного зіткнення. Екологічна компетентність згідно Державного стандарту передбачає усвідомлення учнем екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи та дотримання правил поведінки, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства. Для досягнення очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів щодо опанування відповідними знаннями, вміннями й навичками визначено підходи до змістової та діяльнісної інтеграції у навчанні учнів на базовому рівні середньої освіти, запропоновано оптимальну структуру та формат подання експериментальних інноваційних навчально-методичних матеріалів.*

***Ключові слова:** освіта для сталого розвитку, екологічна компетентність, діяльнісний підхід, онлайн посібник.*

Відносини з природою – надважливий аспект загальної безпеки і виживання людства. Щоб зупинити катастрофічні втрати природи і забезпечити збереження глобальних екосистем, потрібні невідкладні та безпрецедентні за своїми масштабами заходи. У 2015 р. більшість країн світу висловили свою прихильність і підтримку Глобальних цілей сталого розвитку. Це загальний заклик до дій, спрямованих на те, щоб

покінчити з бідністю, захистити планету і забезпечити мир і процвітання для всіх людей у світі. Вони містять чіткі орієнтири та цільові показники, які всі країни мають запровадити відповідно до власних пріоритетів і екологічних проблем світу загалом. Серед найбільш загрозливих: деградація планети, зміни клімату, вичерпання невідновлюваних природних ресурсів/війна за ресурси, продовольча безпека. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального руху із забезпечення сталого розвитку і започаткувала інклюзивний процес адаптації Цілей сталого розвитку (ЦСР) для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року [1]. Війна проти України, розпочата російською федерацією, призвела до страшних соціальних і гуманітарних проблем, катастрофічної руйнації довкілля. Це стало цивілізаційним викликом, який потребує зміни світоглядних і мотиваційних установок, об'єднання громадян, титанічних колективних та індивідуальних зусиль.

У подоланні окреслених проблем освіті належить ключова роль. Намагання змінити ситуацію полягає в тому, щоб надати людям знання та навички щодо сталого розвитку, роблячи їх більш компетентними та впевненими, водночас збільшуючи їхні можливості вести здоровий та продуктивний спосіб життя в гармонії з природою та з турботою про соціальні цінності й культурне розмаїття.

Розроблена ЄЕК ООН Стратегія освіти для сталого розвитку має на меті охоплення всіх форм освітніх систем і всі рівні – від початкової до вищої, включаючи професійне навчання та навчання дорослих. Це передбачає введення ключових питань сталого розвитку в процес навчання і виховання, таких як подолання бідності, громадянство, мир, етика, відповідальність у локальному та глобальному контексті, демократія та управління, правосуддя, безпека, права людини, здоров'я, гендерна рівність, культурне різноманіття, сільська місцевість, розвиток міст, економіка, моделі виробництва та споживання, корпоративна відповідальність, охорона довкілля, управління природними ресурсами та біологічне і ландшафтне різноманіття [2]. Визначені питання – важлива частина змісту громадянської освіти, що вимагає включення у різні предмети відповідного навчального матеріалу і видів діяльності учнів та створення відповідних дидактичних матеріалів.

Системна трансформація освітнього процесу на всіх рівнях в рамках стратегії Нової української школи [3], яка триває з 2018 року, передбачає докорінні зміни в змісті та методології навчання, діяльності закладів освіти. У процесі реформування змісту загальної середньої освіти засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів стало запровадження в освітні програми наскрізних змістових ліній, зокрема «екологічна безпека і сталий розвиток» [4]. У Державному стандарті базової середньої освіти серед визначених 11 ключових (наскрізних) компетентностей учнів, які мають формуватися засобами усіх навчальних предметів і предметних циклів – екологічна компетентність, «що передбачає усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства» [5]. Для досягнення очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів щодо опанування цими складними темами в рамках нашого дослідження було визначено підходи до змістової та діяльнісної інтеграції у процесі навчання учнів закладів базової середньої освіти. Це стало основою для розроблення науково-методичного забезпечення занять з проблематики зміни клімату і сталого розвитку.

Визначено, що створення міжпредметних онлайн посібників на засадах компетентнісного та діяльнісного підходів, які б вміщували матеріали як для вчителів, так

і для учнів, може стати ефективним способом формування екологічної компетентності школярів. На цих підходах розроблені дидактичні матеріали (автори Олена Пометун, Галина Серова) за тематикою: основи сталого споживання; зміна клімату і наслідки кліматичних змін; екомаркування; сталий розвиток і енергозбереження. Запропонована певна структура навчальних матеріалів/комплектів, яка складалася з методичних розробок для вчителів та дидактичних матеріалів для активної діяльності учні, поданих у вигляді онлайн посібника. Формат розроблених навчальних комплектів є інноваційним як за змістовим, так і за організаційним компонентом. Вони можуть використовуватись як повністю в онлайн навчанні, так і в офлайн варіанті організації освітнього процесу із застосуванням ІТ технологій [6].

У дидактичних матеріалах для вчителя пропонуються комп'ютерні презентації, ігри, відео, роздавальні матеріали, які забезпечують можливість проведення учнями самостійних дослідів, мотивують та надають учням можливість змінити свою поведінку, вжити заходів для сталого розвитку. Методичні матеріали для вчителя містять детальний опис організації пізнавальної діяльності учнів на уроці. Добір завдань для учнів забезпечує інтерактивні форми навчання, особистісний підхід, актуалізацію та внутрішнє сприйняття учнями цілей навчання.

Аналіз результатів навчання за розробленими матеріалами засвідчив не лише зростання поінформованості учнів і вчителів, а й зміни в їхній поведінці споживачів, збільшення уваги до екологічних аспектів щоденного життя. Запропонований методичний інструментарій, заснований на співпраці, активній участі дитини та її батьків у навчанні, сприяв певним зрушенням у щоденних звичках, причому як дітей, так і дорослих.

Апробація експериментальних матеріалів та схвалення їх вчителями освітніх закладів різних регіонів України підтверджують необхідність подальших досліджень щодо змістового наповнення і методичного забезпечення процесу формування екологічної компетентності, особливо дорослих.

Список використаних джерел

1. Цілі сталого розвитку: Україна. Завдання та індикатори 2017. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/sustainable-development-goals--targets-and-indicators.html>
2. Стратегія Освіти для сталого розвитку. URL : <https://unesco.org/esd-strategy>
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Рішення колегії МОН від 27.10.2016. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Методичні рекомендації з викладання предметів на 2019/2020 навчальний рік. URL : <https://osvitoria.media/news/u-mon-nadaly-rekomendatsiyi-z-vykladannya-predmetiv/>
5. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
6. Навчально-методичний ресурс для педагогічних працівників з реалізації наскрізної змістової лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток». URL: <http://www.e-comon.org.ua>

Черняк В. М., д-р біол. н., професор,
в. о. завідувача кафедри змісту і методик
навчальних предметів,
*Тернопільський обласний комунальний
інститут післядипломної педагогічної
освіти,*